

ANNA GIBEK

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

mgibek@interia.pl

Chrystologiczne τόποι (miejsca) w Ewangelii dzieciństwa według św. Mateusza

Święty Hieronim, by uczcić zmarłą towarzyszkę i współpracownicę św. Paulę, w liście do jej córki Eustochium opisuje pielgrzymkę Pauli do Ziemi Świętej: „przybyła do Betlejem i wchodząc do grotty Zbawiciela, zobaczyła świętą gospodę Dziewicy i stajenkę, w której «poznał wół Pana swego» (Iz 1, 3). Dziecię owinięte w pieluszki [...]. Mędrców kłaniających się Bogu, gwiazdę błyszczącą z góry, Matkę Dziewicę, pracowitego żywiciela i pasterzy przybywających nocą, by zobaczyć Słowo, które się stało (Łk 2, 8)”¹. W ten sugestywny i malowniczy sposób swój pierwszy kontakt z betlejemską grota wspominają jej mieszkańcy, którzy później w miejscu narodzenia Zbawiciela pochylali się nad spisany Słowem Bożym.

Betlejem, małej judzkiej miejscowości, w której został zrodzony Jezus, uwagę poświęcili dwaj ewangelisti: Mateusz i Łukasz. Spisane przez nich Ewangelie rozpoczynają teologiczne opowiadanie o młodości Zbawiciela. Pomimo trudności z określeniem gatunku literackiego pierwszych dwóch

¹ Z listu 108 św. Hieronima do Eustochium, [w:] *Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej IV–VIII w.*, wybór, wstęp, wprowadzenia i opracowanie P. Iwaszkiewicz, Kraków 2010, s. 88.

rozdziałów z Ewangelii dzieciństwa², wspólne dla obu hagiografów są fakty historyczne: dziewicze poczęcie Maryi, narodziny Jezusa w czasie panowania w Izraelu Heroda, prawnie zawarte małżeństwo pomiędzy Maryją i Józefem oraz Nazaret jako miejsce zamieszkania Świętej Rodziny. Powyższe wydarzenia scentralizowane na osobie Chrystusa każdy z ewangelistów opowiedział w specyficzny dla siebie sposób, uwzględniając potrzeby wspólnoty, do której kierował Ewangelię, aktualną sytuację społeczną, polityczną i kulturową. W przedstawionych przez autorów opowiadaniach o dzieciństwie Jezusa występują konkretne τόποι. Mateusz wymienia Betlejem, Jerozolimę, Egipt, Rama i Nazaret. Warto przeanalizować koncepcję redakcyjną ewangelisty w stosunku do powyższych miejsc geograficznych i jego zamysł teologiczny, aby odkryć głębsze treści nauki o Zbawicielu zawarte w Ewangelii dzieciństwa.

Raymond E. Brown, komentując drugi rozdział z Ewangelii Mateusza, potraktował tekst jako sztukę, którą ewangelista napisał w 2 aktach i 5 scenach³. Akt pierwszy to poszukiwanie i pokłon magów (Mt 2, 1–12), akt drugi stanowi ucieczka Świętej Rodziny przed Herodem i przyście do Nazaretu (Mt 2, 13–23). Delimitację węższą na sceny stanowią konkretne τόποι i starotestamentowe cytaty:

- Scena I Mt 2, 1–16 Betlejem i Mi 5, 1;
- Scena II Mt 2, 7–12 Betlejem, dom Świętej Rodziny i aluzje do Ps 72, 10–11; Iz 60, 6;
- Scena III Mt 2, 13–15 Egipt i Oz 11, 1;

² Najczęściej egzegeci kwalifikują Ewangelie dzieciństwa jako pochodną midraszu. Antoni Paciorek, analizując Mt 1–2, mówi o wykładzie metodą midraszu chrystologicznego czy hagadycznego – por. *Ewangelia według świętego Mateusza. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, t. 1, Częstochowa 2005, s. 78 (Nowy Komentarz Biblijny Nowy Testament, 1.1). Franciszek Mickiewicz przedstawia szersze spektrum interpretacji egzegetycznych gatunku literackiego w Łk 1–2. Tekst pojmowany jest jako realizacja zapowiedzi starotestamentalnych, symbolika liczb, opowiadanie historyczne, typologia, apologia, wyznanie wiary, wizja apokaliptyczna czy legenda – por. *Ewangelia według świętego Łukasza. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, t. 1, Częstochowa 2011, s. 88 (Nowy Komentarz Biblijny Nowy Testament, 3.1).

³ Por. R. E. Brown, *The Birth of the Messiah*, New York 1999, s. 178–179.

- Scena IV Mt 2, 16–18 Rama i Jr 31, 15;
- Scena V Mt 2, 19–23 Nazaret i Iz 11, 1; Sdz 16, 17.

W prezentowanym opracowaniu zostanie ukazany obraz τόποι w Ewangelii Mateusza. Analizy poprzedzi nakreślenie szerokiego kontekstu historyczno-archeologicznego i biblijnego. Praca ta będzie próbą dotarcia do koncepcji, jaka przyświecała ewangelicie, i wynikającej z niej teologii.

1. Betlejem

Nazwa miasta Betlejem *Dom Lahmu* pochodzi od imienia boga Lahmu lub bogini Lahama, później zaczęto ją tłumaczyć jako *Dom chleba* (*lehem* – hebr. „chleb”)⁴. Betlejem położone jest wśród wzgórz i dolin na zachodnim skraju Pustyni Judzkiej, średnio 770 m n.p.m. w odległości około 10 km na południe od Jerozolimy⁵. Pierwsze świadectwa o miejscowości pochodzą z XIV wieku przed Chrystusem⁶. Początkowo Betlejem zamieszkiwali Kananejczycy, po podboju kraju przez Jozuego osada przypadła pokoleniu Judy. W ciągu wieków zamieszkiwała ją również rodzina Efraty (1 Krn 2, 1–54; 4, 4), od której pochodzi poszerzona nazwa Betlejem Efrata (Mi 5, 1).

W starożytności było to niewielkie miasto, ponieważ pobliskie źródła mogły dostarczać życiodajną wodę ograniczonej liczbie ludzi i zwierząt. Ziemia od wieków na terenach betlejemskich jest urodzajna. Uprawą tej ziemi zajmowali się przodkowie króla Dawida: Rut i Booz (Rt). Na pastwiskach owce ojca Jessego pasł Dawid, który spędził w osadzie swoje dzieciństwo i młodość (1 Sm 16, 11). Od jego imienia Betlejem było nazywane *Miastem Dawidowym*.

⁴ Por. S. E. Johnson, *Betlejem*, [w:] *Słownik wiedzy biblijnej*, red. B. M. Metzger, M. D. Coogan, Warszawa 2004⁴, s. 56.

⁵ Por. H. Langkammer, *Mały słownik archeologii biblijnej*, Wrocław 2012, s. 30.

⁶ Jeden z tzw. listów z el-Amarna (XIV wiek przed Chrystusem) wspomina o niepokornym Beit-Lahmu – por. M. Bednarz, *Ziemia umiłowana przez Boga. Geografia Ziemi Świętej*, Tarnów 2008, s. 76.

Miejscowość zlokalizowana na peryferiach potężnej Jerozolimy nie była szczególnie ważnym i liczącym się miasteczkiem żydowskim, stanowiła zaścianek tego, co wielkie, sławne i pełne przepychu. Status społeczny Betlejem opisał prorok Micheasz: „A ty, Betlejem Efrata, tak małe jesteś wśród judzkich osiedli!” (Mi 5, 1a)⁷, dalej prorokując: „Z ciebie wyjdzie mi Ten, który będzie władcą w Izraelu” (Mi 5, 1b).

Spśród autorów Nowego Testamentu o Betlejem wspominają Mateusz (pięciokrotnie), Łukasz (dwukrotnie) i Jan (jeden raz). Za każdym razem „Efrata” występuje w kontekście narodzin Zbawiciela. Mateusz, wzmiankując miasto w trzech pierwszych odniesieniach, precyzyjnie wskazuje na Betlejem w ziemi judzkiej (Mt 2, 1. 5. 6), chcąc podobnie jak Micheasz wykluczyć jakąkolwiek możliwość pomyłki z innym Betlejem w Galilei w ziemi Zabulona.

Pierwsze nawiązanie ewangelisty do nazwy miasta⁸ posiada cechy odnotowania historycznego faktu (Mt 2, 1). Mateusz informuje, że

⁷ Wszystkie cytaty z Pisma Świętego w tłumaczeniu polskim zostały podane za: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem*, opracował Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Towarzystwa Świętego Pawła, Częstochowa 2011.

⁸ Nie ma historycznej pewności, że Betlejem jest rzeczywistym miejscem narodzin Jezusa. Żydzi wierzyli, że Mesjasz narodzi się w Mieście Dawida. Te oczekiwania opisuje J 7, 42, ich źródłem jest prorocтво Micheasza. Nie ma również żadnych podstaw, by tę lokalizację podważać, traktując ją jako apologetyczny wytwór pierwotnego Kościoła w sporze ze starszą Izraela. Miejsce narodzin Jezusa nie było kwestią dyskusyjną pomiędzy chrześcijanami i Żydami. Analizą tematu zajął się Raymond E. Brown w *The Birth of the Messiah*, dz. cyt., s. 513–516. Mateusz w swojej redakcji wyraźnie podkreśla betlejemskie narodziny Jezusa. Na miasto jako miejsce, gdzie Zbawiciel przyszedł na świat, dwukrotnie kieruje światło. Najpierw poprzez pytania: „Gdzie jest nowo narodzony król Żydów?” (ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;) próbują dociec magowie (Mt 2, 2) i „gdzie ma się narodzić Chrystus” (ποῦ ὁ χριστὸς γεννᾶται), starają się dowiedzieć Herod, arcykapłani i uczeni w Piśmie (Mt 2, 4). Odpowiadając na postawione pytania, dwukrotnie wymieniona jest nazwa Betlejem, najpierw nazwę judzkiej miejscowości wymieniają arcykapłani i uczeni w Piśmie (Mt 2, 5), następnie przywołana jest ona w zinterpretowanym przez Mateusza tekście Mi 5, 1 i 2 Sm 5, 2 (Mt 2, 6). Tekst grecki Nowego Testamentu

Jezus - wcześniej wskazany jako potomek Dawida (Mt 1, 1–17), poczęty za sprawą Ducha Świętego (Mt 1, 18) Emmanuel z proroctwa Izajasza (Iz 7, 14; Mt 1, 23), posłany, by zbawić swój lud od grzechów - rodzi się w mieście Betlejem, w Judei za panowania króla Heroda. Bezpośrednim kontekstem narodzin Jezusa jest genealogia (Mt 1, 1–17) i zwiastowanie Józefowi (Mt 1, 18–25). W tych dwóch perykopach termin γεννάω - „rodzić” występuje 41 razy, nigdzie w całej Biblii nie ma takiej kumulacji jednego terminu. Genealogia Mateusza zbudowana jest z ciągłych powtórzeń terminu γεννάω, które prowadzą do informacji o zrodzeniu (γεννάω) Jezusa w Maryi z Ducha Świętego (Mt 1, 20) i przyjęciu Go przez Józefa (Mt 1, 24), czego punktem kulminacyjnym jest cielesne zrodzenie (γεννάω) Jezusa w Betlejem (Mt 2, 1).

Ewangelista kierujący swoje nauczanie w większości do judeochrześcijan pokazuje rzeczywistość historyczną - narodzenie Mesjasza jako realizację proroctwa Micheasza. Autentyczne wydarzenie przyjscia na świat wcielonego Boga dzieje się w konkretnym, zapowiedzianym przez proroka mieście i w konkretnym czasie: „Kiedy Jezus narodził się w Betlejem Judzkim za panowania Heroda...” (Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλέεμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως...). Jednak proroctwo Micheasza zostaje znacznie przez ewangelistę zmodyfikowane⁹. Zmiany dokonane przez Mateusza w stosunku do Mi 5, 1 dotyczą przede wszystkim miasta Betlejem. LXX tłumaczy Mi 5, 1a: Καὶ σὺ, Βηθλεεμ οἶκος τοῦ Εφραθα, ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰουδα¹⁰, a Mateusz podaje: καὶ σὺ Βηθλέεμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα. Ewangelista konsekwentnie używa nazwy „Betlejem”, a gdy w LXX pojawia się „Efrata”, pomija tę nazwę, wprowadzając szerszy obszar geograficzny - ziemię Judy, podkreślając judzkie położenie

za: *Novum Testamentum Graece*, ed. B. and K. Aland, J. Karavidopoulos, C. M. Martini, B. M. Metzger, Stuttgart 2013²⁸.

⁹ Raymond E. Brown, analizując przytoczone przez Mateusza proroctwo, interpretuje zmiany jako późniejszą chrześcijańską modyfikację - por. *The Birth of the Messiah*, dz. cyt., s. 185. Jednak świadectwa tekstu są jednoznaczne w przekazie, nieliczne niezgodności dotyczą jedynie formy gramatycznej wyrażenia γῆ Ἰούδα.

¹⁰ Tekst masorecki Mi 5, 1a: וְאַתָּה בֵּית-לְחֶם אֶפְרַתָּה צָעִיר לְהֵיוֹת בְּאַלְפֵי יְהוּדָה.

miasta i równocześnie narodziny Jezusa na judzkiej ziemi. Dalej Mateusz zamienia określenie Betlejem jako „małe w liczbie” (ὀλιγοστός od ὀλίγος – „nieliczny, mały”) pośród tysięcy w Judzie na ἐλάχιστος – „najmniejsze, bardzo małe” w stopniu najwyższym, poprzedzone przysłówkiem zaprzeczającym οὐδαμῶς. Termin ten, rzadko stosowany, rozumiany jest jako mocna negacja, sprzeciw. W grece klasycznej używany najczęściej w rozmowach, służył do zaprzeczenia w odpowiedzi, wyrażał polaryzację stanowiska¹¹. Ewangelista zmienia wyrażenie proroka opisujące Betlejem jako najmniejsze spośród tysięcy podobnych miast w Judzie, wchodzi w dialog z Micheaszem, sprzeciwiając się użytemu przez niego twierdzeniu. Poprzez narodzenie Zbawiciela akurat w tej miejscowości Betlejem otrzymuje zupełnie inną rangę. Nie jest już jednym z tysiąca małych i słabych miasteczek, ale jednym z najważniejszych, wiodących. Mateusz wprowadza termin ἡγεμών i używa go przymiotnikowo. W pozostałych zastosowaniach ἡγεμών oddaje namiestnika, osobę mającą władzę (por. Mt 27, 2; Łk 20, 20). Poprzez wkroczenie Jezusa do Betlejem ranga miasta zostaje całkowicie zmieniona.

Betlejem w Ewangelii Mateusza jest sceną trzech wydarzeń: narodzin zapowiedzianego Zbawiciela, pokłonu magów ze wschodu, którzy szukają Jezusa, dążą do Niego i oddają Mu cześć, oraz gwałtu Heroda, który z całą Jerozolimą odrzuca Zbawiciela, chce Go zabić i morduje niewinne dzieci¹².

Ewangelista wyraźnie zaznaczył w tekście opozycje w motywacjach, wyborach i zachowaniu magów i Heroda. Przybysze ze wschodu odczytują znak gwiazdy, pragną oddać pokłon Królowi żydowskiemu, wkładają

¹¹ W Nowym Testamencie οὐδαμῶς stanowi *hapax legomenon*, w Starym Testamencie trzykrotnie występuje w 2 Mch, w tekstach ukazujących postawę pysznych i bluźnierczych w stosunku do Pana osób: Antiocha Epifanesa i Lizjasza (2 Mch 9, 7. 18; 11, 4). Οὐδαμῶς zaznacza zachowanie skrajnie negatywne, całkowite przeciwieństwo. Klasyczny język grecki tłumaczy ten termin przez „w żaden sposób, bynajmniej” i wskazuje na użycie głównie w rozmowach w celu zaprzeczenia – por. *Słownik grecko-polski*, red. Z. Abramowiczówna, t. 3, Warszawa 1958, s. 336 (οὐδαμῶς).

¹² Do dnia dzisiejszego Betlejem jest przede wszystkim miastem Bożego narodzenia, co roku ściągają tu tłumy pielgrzymów, by jak magowie oddać pokłon Dzieciątku Jezus.

trud, by do Niego dotrzeć, w swoich intencjach są szczerzy i prostolinijni, a w poszukiwaniach towarzyszy im radość. Osiągają swój cel i w Betlejem spotykają Dziecię i Jego Matkę. Herod opanowany przerażeniem nie odczytuje sensu Pisma, za cel obiera uśmiercenie Jezusa, jego zachowanie cechuje zakłamanie i przebiegłość. Nie zabija Narodzonego, ale doprowadza do śmierci betlejemskich dzieci¹³. Betlejem w czasie, gdy przebywa tam Jezus, jest miejscem oddawania czci Królowi, gdy Święta Rodzina przenosi się do Egiptu, miasto staje się sceną śmierci niewinnych ze względu na prześladowanie Jezusa. Wywyższenie miasta, które opisał ewangelista, nie polega na zbudowaniu jego ziemskiej potęgi, ale na szczególnej przynależności do Zbawiciela wyrażanej w oddawaniu Mu czci i przyjmowaniu cierpienia ze względu na Niego.

Podsumowując teologię Betlejem w Ewangelii Mateusza, trzeba zauważyć, że dla ewangelisty jest to miejsce, gdzie narodził się Mesjasz, tak jak zapowiedział to wcześniej prorok. Te narodziny zmieniają panujący porządek i wywracają hierarchię. Jednym z przejawów tej zmiany jest wywyższenie podrzędnego judzkiego miasteczka poprzez fakt, że to właśnie tam przyszedł na świat Zbawiciel. Narodzony Jezus jest centrum świata, wobec którego od początku ludzie obierają dwie postawy: dążą do Jego chwały lub próbują Go unicestwić. I to właśnie Betlejem jest sceną, na której zostaje zainaguiowana ta odmienność ludzkich wyborów i zachowań.

2. Jerozolima

Święte miasto Jerozolima jest położone na wysokości 760 m n.p.m., około 25 km na zachód od Morza Martwego i około 60 km na wschód od Morza Śródziemnego, w sąsiedztwie Pustyni Judzkiej¹⁴. To miasto gór (m.in. Syjonu, pasma z Górą Oliwną czy wzgórze świątynnego) i dolin

¹³ Pierwszą biblijną wzmianką o Betlejem jest informacja o pochowaniu zmarłej Racheli przy drodze do miasta (Rdz 35, 19). Mateusz odnosi się do tej tradycji, cytując Jeremiasza (Jr 31, 15), który opisuje płacz drugiej żony Jakuba (Mt 2, 18). Rachela wiele wycierpiała z powodu braku potomstwa, podobnie jak cierpią matki po stracie swoich dzieci.

¹⁴ Por. M. Bednarz, *Ziemia umiłowana przez Boga. Geografia Ziemi Świętej*, dz. cyt., s. 74.

(Hinnon, Cedronu i Tyropeonu). W czasach przedizraelskich było to miasto kananejskie Uruszalim¹⁵. Dla narodu wybranego zdobył je od Jebusytów Dawid (2 Sm 5, 6) i mianował stolicą zarówno polityczną, jak i religijną kraju. Jego syn Salomon na wzniesieniu utożsamianym ze wzgórzem Moria (2 Krn 3, 1) wybudował świątynię dla Pana (1 Krl 6). Podstawowym ujęciem wody dla miasta, które pozwalało na bezpieczne życie, było źródło Gihon. Za panowania króla Ezechiasza wydrążono tunel, który doprowadzał wodę z Gihon do znajdującej się w obrębie murów miejskich sadzawki Siloe, zabezpieczając w ten sposób dostęp mieszkańców do wody w przypadku oblężenia przez wroga wojska. W historię miasta tragicznie wpisał się rok 586 przed Chrystusem, kiedy to Jerozolima wraz ze świątynią została przez Nabuchodonozora zburzona, a mieszkańcy deportowani do Babilonii. Po powrocie z Asyrii odbudowano najpierw świątynię, którą poświęcono w 515 roku, a następnie miasto. W 167 roku król syryjski z dynastii Seleucydów Antioch IV Epifanes przekształcił świątynię w miejsce kultu Zeusa Olimpijskiego. To wydarzenie, jak i cała polityka religijno-społeczna Antiocha, doprowadziło do powstania i walk pod wodzą Machabeuszy. W okresie panowania Heroda Wielkiego (lata 37–4 przed Chrystusem) miasto pod względem architektonicznym znacznie się rozwinęło, w szczególności serce Jerozolimy – świątynia¹⁶.

Jerozolima przez wieki była centrum życia dla wiernych Panu Żydów (Dn 6, 11). Do miasta pielgrzymowano, aby spotkać się z Panem. W świątyni sprawowano nieustanny kult (Ps 122). Równocześnie było to miasto niewierne, odchodzące od Pana i zawartego z Nim przymierza (Iz 1, 21). Prorocy ostrzegali bałwochwalczy lud, zapowiadając karę dla miasta i zburzenie świątyni (Jer 7, 14). Ezechiel w swoim widzeniu oglądał chwałę Pana opuszczającą wzgórze świątynne (Ez 10, 18; 11, 22).

¹⁵ Wspomina o nim dokument z el-Amarna (XIV wiek przed Chrystusem), wcześniej miasto pod nazwą Szalem występuje w tekstach egipskich pochodzących z XX wieku przed Chrystusem – por. H. Langhammer, *Mały słownik archeologii biblijnej*, dz. cyt., s. 83.

¹⁶ Więcej na temat historii Jerozolimy zob. *Starożytny Izrael. Od Abrahama do zburzenia świątyni jerozolimskiej przez Rzymian*, red. H. Shanks, tłum. W. Chrostowski, Warszawa 2009².

Starotestamentowa Jerozolima w typologii biblijnej jest obrazem Nowego Jeruzalem, a świątynia – Nowego Przybytku (Hbr 8, 5). W Nowym Testamencie wszystkie obietnice, które otrzymało święte miasto, przechodzą na nową oblubienicę – Kościół (Ap 21, 1n).

W Ewangelii Mateusza Jerozolima jest miastem wrogiem Jezusowi. Wprawdzie za Nauczycielem z Nazaretu podążają również mieszkańcy stolicy (Mt 4, 25), jednak miasto najczęściej reprezentują faryzeusze i uczeni w Piśmie, których charakteryzuje podstępność, wrogość i pragnienie śmierci Jezusa (Mt 15, 1; 16, 21). W Jerozolimie Zbawiciel oddał swoje życie i miasto przedstawiane jest przede wszystkim w tym kontekście. Ewangelista podkreśla, że Jezus idzie do Jerozolimy po śmierć (Mt 16, 21; 20, 18).

Mateusz najczęściej używa hellenistycznej formy nazwy Ἱεροσόλυμα, tylko dwukrotnie w Ewangelii posługuje się formą hebrajską Ἱερουσαλήμ (Mt 23, 37). Użycie terminu Ἱερουσαλήμ może rozszerzać krąg adresatów – Ἱεροσόλυμα odnosiłaby się w takim wypadku do miasta i przywódców narodu: faryzeuszy i uczonych w Piśmie, a Ἱερουσαλήμ obejmowałaby cały naród żydowski¹⁷.

W Ewangelii dzieciństwa nazwę miasta Mateusz przywołuje dwukrotnie. W Mt 2, 1 informuje o przybyciu do Jerozolimy magów ze wschodu. W Mt 2, 3 ewangelista opisuje trwogę i przerażenie, które ogarnęło Heroda i całą Jerozolimę (πᾶσα Ἱεροσόλυμα) na wieść o narodzeniu Króla żydowskiego¹⁸. Postawa mieszkańców Jerozolimy jest podobna do zachowania króla Heroda. W zaznaczonej przez ewangelistę opozycji w podejściu do informacji o narodzeniu Mesjasza pomiędzy magami a Herodem Jerozolima staje po stronie krwawego monarchy. Od

¹⁷ Podobną sugestię przedstawia Donald A. Hagner w *Matthew*, Dallas Texas 1995, CD (Word Biblical Commentary, 33b). Jest to jednak tylko hipoteza. Obraz, który ze sobą niesie zarówno Ἱεροσόλυμα, jak i Ἱερουσαλήμ w Ewangelii Mateusza, jest spójny, cechy semantyczne obu terminów są zbieżne.

¹⁸ Z historycznego punktu widzenia jest mało prawdopodobne, by zapowiadany Król żydowski, którego pojawienie się daje Żydom nadzieję wyzwolenia od okupantów i od Heroda, wzbudził w narodzie strach. Ewangelista przedstawia Jerozolimę jako jeden z elementów swojego zamysłu chrystologicznego.

pierwszych stron Ewangelii Mateusz pokazuje Jerozolimę jako miasto „z krwią na rękach”.

Jerozolima na informację o narodzinach przyniesioną przez magów reaguje przerażeniem i trwogą. Ewangelista używa terminu *ταράσσω* – „poruszać, mącić, wzburzać, doznawać niepokoju, trwożyć się, przerazić”¹⁹ w czasie *aoristum*, który podkreśla dokonanie się czynności, i w stronie biernej. Można powiedzieć, że mieszkańcy Jerozolimy ulegli przerażeniu, opanowała ich trwoga. Tego samego czasownika używa Mateusz, opisując zachowanie uczniów wystraszonych widokiem Jezusa kroczącego po jeziorze (Mt 14, 26).

Ponownie poruszenie mieszkańców Jerozolimy odmalował ewangelista, opowiadając o uroczystym wjeździe Jezusa do świętego miasta (Mt 21, 10). Mateusz używa tu jednak terminu *σείω* – być poruszonym, zadrzeć. *Σείω* ewangelista używa ponownie, oddając strach strażników pilnujących grobu Jezusa przy zmartwychwstaniu (Mt 28, 4). Jest to więc silniejsze uczucie niż to wyrażone przy pomocy *ταράσσω*. Opór w mieszkańcach Jerozolimy zainicjowany w momencie pierwszej wzmianki o Królu żydowskim z czasem narasta.

W Ewangelii dzieciństwa Mateusz prezentuje obraz miasta, który będzie się przewijał przez całe jego dzieło. Jerozolima pod wpływem strachu zamyka się na Jezusa i odrzuca Jego nauczanie i zbawienie. Jest to miasto śmierci. Tak jak Herod rozpoczął od strachu, a skończył na śmierci niemowląt, potem wzmiankowana jest już tylko jego własna śmierć, tak również Jerozolima rozpoczyna od strachu przed Jezusem, a kończy na zabiciu Zbawiciela. W Ewangelii dzieciństwa, podobnie jak w całej Ewangelii Mateusza, święte miasto, potężna stolica, serce Izraela – Jerozolima traci swoją wyjątkową pozycję, uosabia wrogów Jezusa i jest miejscem Jego śmierci. Małe i podrzędne Betlejem poprzez narodzenie się w tam Zbawiciela zostaje wywyższone, natomiast Jerozolima poprzez uśmiercenie Jezusa zostaje przez ewangelistę sprowadzona do negatywnego wymiaru i podrzędnej rangi.

¹⁹ R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 2006⁴, s. 594–595 (*ταράσσω*) (Prymasowska Seria Biblijna, 3).

3. Egipt

Sąsiadujący z Izraelem Egipt, którego cywilizacja sięga XXX wieku przed Chrystusem²⁰, często pojawia się na kartach Starego Testamentu. Ziemia faraonów była dla Izraelitów wybawieniem od klęski głodu (Rdz 12, 10; 42 n), schronieniem przed prześladowcami (Jr 26, 21) i przytułkiem dla pokonanych (Jer 42). Dlatego w Egipcie zebrała się liczna żydowska diaspora posługująca się językiem greckim. W Aleksandrii, stolicy państwa Ptolemeusza, z potrzeby mieszkających w Egipcie Żydów powstała Septuaginta (LXX) – grecki przekład Starego Testamentu.

Egipt to również kraj ciemężycieli, z którego – jak opisuje Księga Wyjścia – Pan wyprowadził Izraelitów pod wodzą Mojżesza. Wydarzenie niewoli i pełna cudów droga przez pustynię była dla narodu wybranego jednym z kluczowych momentów ich historii. Mateusz, redagując swoją Ewangelię, ukazuje dzieje Jezusa analogicznie do losów Mojżesza. Mojżesz wybawiający rodaków z niewoli egipskiej jest typem Jezusa, który wybawia ludzkość od grzechu²¹.

Autorzy Nowego Testamentu o Egipcie pisali niewiele, spośród ewangelistów wspomina o nim tylko Mateusz. Autor pierwszej w kanonie Ewangelii wymienia Egipt czterokrotnie, tylko w Mt 2 i w kontekście ucieczki przed Herodem²².

²⁰ Por. H. Langkammer, *Mały słownik archeologii biblijnej*, dz. cyt., s. 52.

²¹ Opisując narodzenie Jezusa, Mateusz pokazuje, że oto narodził się ktoś większy niż Mojżesz. W całej Ewangelii można znaleźć wiele paralelnych historii do opowiadań z Księgi Wyjścia. Antoni Paciorek wymienia następujące analogie: Wj 5–15 odpowiada Mt 1, 21; Wj 16–17 jest zbieżne z Mt 14, 13–21 i 15, 32–39; Wj 19–20 z Mt 5–7; a Wj 24 z Mt 27, 45–56 – por. *Ewangelia według świętego Mateusza*, dz. cyt., t. 1, s. 131.

²² Ze względu na gatunek literacki, jakim są Ewangelie dzieciństwa, historyczność pobytu Świętej Rodziny w Egipcie jest drugoplanowa i trudna do udowodnienia lub podważenia. Najważniejsza jest nauka teologiczna, jaką ewangelista zawarł w opisej przez siebie historii. O egipskim epizodzie w czasie ziemskiego życia Jezusa wspomina np. Orygenes w *Przeciw Celsusowi* 1, 28; 66, tłum. S. Kalinkowski, Warszawa 1977, CD.

Nazwa Egiptu po raz pierwszy pada w Mt 2, 13 w kontekście poszukiwań Jezusa przez Heroda, aby Go zgładzić (ἀπόλλυμι). Ewangelista w stosunku do Jezusa używa tego terminu jeszcze dwukrotnie: w Mt 12, 14 faryzeusze naradzają się, jak Jezusa zgładzić, a w Mt 27, 20 arcykapłani i starsi wpływają na tłum, aby doprowadzić do śmierci Jezusa. Już w Ewangelii dzieciństwa Mateusz nawiązuje do śmierci Zbawiciela. Inicjującymi i podejmującymi działania prowadzące do śmierci Jezusa za każdym razem są osoby posiadające władzę w Izraelu.

W Ewangelii dzieciństwa temat prześladowania Jezusa jest tylko zaznaczony, ponieważ w los Świętej Rodziny ingeruje Bóg przez swego posłańca. Mateusz w identyczny sposób zredagował informację o ucieczce do Egiptu i o powrocie z tego kraju (Mt 2, 13 i Mt 2, 19–20). Śpiącemu Józefowi ukazuje się anioł i wydaje polecenie, wyrażone przez kilkakrotne użycie czasowników w trybie rozkazującym, o konieczności podróży do Egiptu i o potrzebie powrotu. Józef natychmiast reaguje na poselstwo anioła i posłusznie z całą Rodziną udaje się w podróż. Ewangelista wprowadza schemat: zarządzenie Boże i reakcja bezwarunkowego posłuszeństwa Świętej Rodziny wyrażona poprzez działanie Józefa. Samemu Egiptowi i drodze do tego kraju Mateusz nie poświęca żadnej uwagi. W analogiach do egipskiej historii narodu wybranego można zauważyć podobieństwa, ale także różnice. Zarówno Izrael, jak i Święta Rodzina, prowadzeni przez Pana, wędrowali pomiędzy Egiptem a Kanaanem, jednak na tle nieposłuszeństwa i braku wierności Panu ze strony narodu wybranego uwidacznia się dobrze posłuszeństwo Świętej Rodziny.

Egipt pełni w Ewangelii Mateusza funkcję przedmiotową, kraj ten nie jest dla ewangelisty istotny, jest tylko punktem, do którego bohaterowie narracji odchodzą i z którego wracają. Liczy się postawa wędrujących i realizacja proroctwa. Mateusz przytacza słowa Ozeasza oskarżającego Izraela za niewierność (Oz 11, 1–6) i stosuje je do wiernego i posłusznego Syna Izraela – Jezusa. Zbawiciel przechodzi tę samą drogę co Izrael, powtarza wyjście, ale inaczej, w sposób doskonały.

W przywołanym proroctwie Ozeasza w kontekście wezwania z Egiptu występuje jedyny w Ewangelii dzieciństwa tytuł chrystologiczny ułóç – „Syn”. Synostwo Boże Jezusa jest jednym z podstawowych

tematów Ewangelii Mateusza, który w tle wędrówki z Egiptu zostaje zapowiedziany²³.

Sąsiadujący z Izraelem Egipt w Ewangelii dzieciństwa według Mateusza pełni funkcję przedmiotową, jest tłem dla typologii biblijnej. W kontekście historii narodu wybranego ewangelista pokazuje Syna Izraela, będącego przede wszystkim Synem Boga, który uczestniczy w historii swojego narodu, przeżywa podobne sytuacje, ale w sposób doskonały, wierny i posłuszny.

4. Rama

Archeologia biblijna lokalizuje cztery biblijne Rama: w ziemi Beniamina 9 km od Jerozolimy, na terytoriach Asera w Galilei, w Gileadzie w pobliżu potoku Jabbok i ostatnie w górach Efraima²⁴. Biblia 31 razy wspomina o Rama, niejednokrotnie trudno jednak przyporządkować konkretne wydarzenie do właściwej miejscowości.

Z Rama pochodził Samuel (1 Sm 2, 11), tam sędził (1 Sm 7, 17) i w tej miejscowości bywał u niego Dawid (1 Sm 19, 18). Jedna z tradycji podaje, że również w Rama została pochowana Rachela (1 Sm 10, 2). Do tej myśli odnosi się cytowany przez Mateusza Jeremiasz (Jr 31, 15; Mt 2, 18).

Rachela była matką Józefa i Beniamina oraz trzech pokoleń Jakuba: Manassesa, Efraima i Beniamina. W prorocztwie Jeremiasza płacze nad uprowadzonymi w niewolę Izraelitami, jednak jej lament występuje w kontekście *Księgi Pocieszenia*²⁵ pełnej mesjańskiej radości i zapowiedzi Nowego Przymierza. Podobny kontekst występuje u Mateusza. Płacz

²³ Por. U. Luz, *The theology of the Gospel of Matthew*, trad. J. B. Robinson, Cambridge 1995, s. 35.

²⁴ Mogło być jeszcze jedno biblijne Rama w ziemi Neftalego, współcześnie często identyfikowane z Rama na terytorium Asera – por. H. Langkammer, *Mały słownik archeologii biblijnej*, dz. cyt., s. 152.

²⁵ Jr 30–31 stanowią *Księgę Pocieszenia*. Prorok wlewa w serca ludu nadzieje mesjańskie, obietnicę powrotu, zapewnienie o wiecznej Bożej miłości (Jr 31, 3) i obietnicę Nowego Przymierza.

Racheli jest przywołany wprawdzie w momencie mordu małych dzieci z Betlejem, ale w kontekście narodzin Mesjasza i urzeczywistnienia się Nowego Przymierza. Z Ewangelii emanuje radość, nie żal.

Mateusz zmienia obiekt płaczu Racheli. U Jeremiasza (LXX) lamentuje ona nad swoimi synami (υἱός), natomiast ewangelista pisze o płaczu nad dziećmi (τέκνον). W ten sposób rozszerza krąg odbiorców. Lament małżonki Jakuba jest żalem nad Izraelem, który odrzuca narodzonego Mesjasza²⁶.

Rama w Mateuszowej Ewangelii dzieciństwa odsyła do matki Izraela Racheli i do jej płaczu nad narodem wybranym i jego postawą. Jest to naświetlenie obranego przez Żydów stanowiska skoncentrowanego na własnych wyobrażeniach i zamykającego Boga w ludzkich przewidywaniach i schematach. Żal matki Izraela nie jest jednak dominujący, przebija go radość z narodzin Mesjasza.

5. Nazaret

Położony w niecce pomiędzy wzgórzami Dolnej Galilei Nazaret w czasach Jezusa był małą i nic nieznaczącą osadą, nie został wspomniany ani razu przez Stary Testament, nie doczekał się w swojej historii murów obronnych²⁷. Znikomą rangę i wątpliwą opinię miasteczka oddaje Jan Ewangelista w powątpiewającym okrzyku Natanaela: „Czy może być coś dobrego z Nazaretu?” (J 1, 46). Osada skupiła się wokół źródelka, które pozwalało na codzienne spokojne życie. Tak jak miejscem narodzenia Jezusa stało się niewielkie Betlejem położone na obrzeżach potężnej Jerozolimy, tak samo świadkiem około 30 lat życia Zbawiciela było

²⁶ Raymond E. Brown sugeruje, że wymienione τόποι i ich mentalne skojarzenia: Betlejem jako miasto Dawida, Egipt jako kraj wyjścia i Rama jako synonim wygnania stanowią historię Izraela w miniaturze, którą Mateusz zawarł w Ewangelii dzieciństwa – por. *The Birth of the Messiah*, dz. cyt., s. 217.

²⁷ Por. M. Bednarz, *Ziemia umiłowana przez Boga. Geografia Ziemi Świętej*, dz. cyt., s. 47–48.

podrzędne Nazaret, zlokalizowane w sąsiedztwie wspaniałego i szumnego Seforis.

Na kartach Nowego Testamentu Nazaret pojawia się 12 razy, zawsze w kontekście Jezusa i Jego Rodziny. Mateusz nazwy miasta używa trzykrotnie: informując o sprowadzeniu się Świętej Rodziny do Nazaretu (Mt 2, 23) i o opuszczeniu osady przez Jezusa (Mt 4, 13) oraz relacjonując Jego wjazd do Jerozolimy, kiedy tytułuje Go „prorokiem z Nazaretu w Galilei” (Mt 21, 11). Opisując brak wiary mieszkańców Nazaretu (Mt 13, 53–58), ewangelista nie używa nazwy miejscowości, oddzielając w ten sposób postawę rodaków Jezusa od nazwy miasteczka. Nazwa „Nazaret” określa w sposób jednoznaczny Jezusa.

Mateusz bardzo dokładnie opisuje okoliczności sprowadzenia się Świętej Rodziny do Nazaretu. Inicjatorem wyjścia z Egiptu jest anioł komunikujący się poprzez sen z Józefem (Mt 2, 19)²⁸. Opiekun Jezusa, jak zwykle posłuszny objawiającemu słowu, wyrusza z Rodziną do Izraela. Mimo że jest to powrót do ojczyzny, Mateusz, opisując podróż, nie mówi o wracaniu, ale używa terminu εἰσέρχουμι – „wchodzić, przychodzić”, nawiązując do bogatego w konotacje starotestamentowego zwrotu „wejść do ziemi” (por. Wj 12, 25; Kpł 19, 23). Jezus podobnie jak naród wybrany wchodzi do Kanaanu. Ponieważ w Judei panował najokrutniejszy z następców Heroda, jego syn Archelaos, Józef kierowany przez objawienie senne udaje się do Galilei. Zamieszkanie konkretnie w Nazarecie wydaje się być decyzją podjętą przez Józefa już bez sugestii anioła.

Mateusz poprzez użycie spójnika ὅπως wprowadza zdanie celowe. Jezus zamieszkuje w Nazarecie, aby spełniły się słowa proroków. Zbawiciel wypełniający starotestamentowe zapowiedzi wprowadza się do galilejskiej miejscowości, od tego momentu jest Jezusem z Nazaretu. W Mt 2, 22–23 ewangelista dokładnie określa geograficzną przynależność Jezusa, najpierw

²⁸ Poprzez analogię sytuacji: Egipcjanie chcą pozbawić życia Mojżesza, Herod próbuje zabić Jezusa, zastosowaną terminologię i formę gramatyczną: τεθνήκασιν – „umarli” *perfectum* liczby mnogiej (Wj 4, 19; Mt 2, 20) ewangelista po raz kolejny wyraźnie podkreśla paralelizm pomiędzy Mojżeszem – pośrednikiem w starotestamentowym przy mierzu z Panem i Jezusem – pośrednikiem i wykonawcą nowotestamentowego przy mierza z Bogiem.

szerzej do Galilei, następnie konkretnie do Nazaretu. W momencie wjazdu do Jerozolimy (Mt 2, 11) kolejność zostaje odwrócona: Jezus całemu miastu jest przedstawiony jako prorok z Nazaretu w Galilei.

Evangelista, podkreślając realizację prorocstwa, używa sformułowania: ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται (Mt 2,23). Jezus wprowadza się do Nazaretu, by wypełniło się to, co zostało powiedziane przez proroków. Do tej pory Mateusz używał formuły: διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος („przez proroka mówiącego”) i cytował konkretne prorocstwo, często w swojej interpretacji (por. Mt 1, 22; 2, 15; 2, 17). W Mt 2, 23 odwołuje się już nie do konkretnego proroka, ale ogólnie do proroków²⁹ i zmienia λέγοντος na partykułę ὅτι („że”), wyjaśniając, że nazwany będzie Nazorejczykiem (Ναζωραῖος). Ten sam rzeczownik ewangelista wkłada w usta kobiety identyfikującej Piotra w pałacu Kajfasza (Mt 26, 71). Wtedy również pada on w kontekście Galilei. Przy zaparciu się Piotra pierwsza kobieta nazywa Zbawiciela „Jezusem Galilejczykiem” (Mt 26, 69), druga używa określenia „Jezus Nazorejczyk”.

Określenie Jezusa Ναζωραῖος lub Ναζαρηνός (np. Mk 1, 24) jest tradycją wspólną dla wszystkich ewangelistów, pochodzącą z czasów Jezusa i przekazu ustnego. Mateusz używa tylko terminu Ναζωραῖος w wymienionych dwóch przypadkach, za każdym razem w kontekście geograficznym. Pierwszą warstwą znaczeniową Ναζωραῖος jest konotacja geograficzna dołączona do imienia Zbawiciela – Jezus Nazarejczyk. Mt 2 obramowany jest inkluzją, którą tworzy nadanie imienia dziecku (czasownik καλέω – „nazywać, nadawać imię”). W Mt 1, 25 imię „Jezus” nadaje Józef, a w Mt 2, 23 dołączony jest drugi człon imienia Ναζωραῖος odwołujący się do Starego Testamentu, ale καλέω użyty jest w czasie przyszłym („będzie nazywany Nazarejczykiem”). Patrząc na odniesienia czasowe zastosowane przez ewangelistę, Jezus Nazarejczyk jest tym, który był przepowiadany w przeszłości w Starym Testamencie, rodzi się w konkretnej teraźniejszości i pozostanie na zawsze w przyszłości.

Określenie Ναζωραῖος w stosunku do Jezusa ma nie tylko konotacje geograficzne. Mateusz odwołuje się do proroków. W Iz 11, 1 występuje

²⁹ Dla Żydów odwołanie do proroków ma szersze znaczenie, bo to nie są tylko biblijne księgi prorockie, ale również historyczne.

rzeczownik *nēṣer* - odrośl wyrastająca z korzenia Jessego, czyli z linii króla Dawida, potomek Dawidowy. Iz 11, 1 zarówno w judaizmie, jak i w pierwszych wiekach chrześcijaństwa był traktowany jako tekst mesjański. Dla Mateusza Izajasz jest prorokiem mesjańskim. Interpretacja Ναζωραῖος jako wskazanie na zapowiadanego Mesjasza pochodzącego z linii Dawida jest zgodna z teologią ewangelisty. Kolejną próbą interpretacji jest wskazanie poprzez Ναζωραῖος na *nāzîr* - osobę, która poprzez śluby jest całkowicie poświęcona Bogu. LXX określenia „święty Boży” i „nazarejczyk Boży” stosuje zamiennie (por. Sdz 13, 7; 16, 7). Mateusz mógł poprzez Ναζωραῖος określać Jezusa jako świętego Boga, byłoby to odwołanie do tekstu masoreckiego Iz 4, 3. Taką interpretację przyjmują zarówno Raymond E. Brown, jak i Antoni Paciorek³⁰.

Jezus, wprowadzając się do Nazaretu, staje się Nazarejczykiem, mieszkańcem galilejskiego miasteczka, z nazwą którego będzie zawsze utożsamiany. Ale poprzez użycie tej nazwy ewangelista wskazuje na misję mesjańską Zbawiciela i Jego poświęcenie Bogu. Mimo że Nazaret jest w Ewangelii Mateusza wymieniany rzadko, spośród wszystkich miast Ewangelii dzieciństwa pełni najważniejszą funkcję, określa Jezusa.

Podsumowanie

Analizując rozwój narracji Ewangelii w stosunku do omówionych miejsc, zauważa się, że Mateusz rozpoczyna opowiadanie od Betlejem i narodzin w mieście obiecanego Mesjasza. Z tego judzkiego miasteczka akcja przenosi się do Jerozolimy i tutaj dochodzi do rozdzielenia narracji. Jeden wątek, pozytywny, dotyczy osób otwartych na Jezusa i przenosi się do Betlejem, by dalej już Świętą Rodzinę prowadzić przez anioła do Egiptu i do Nazaretu. Drugi wątek, negatywny, pozostaje w Jerozolimie i tam ludzi zamkniętych przez strach wiedzie do morderstwa w Betlejem i lamentu w Rama.

³⁰ Por. R. E. Brown, *The Birth of the Messiah*, dz. cyt., s. 223–225; A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza*, dz. cyt., t. 1, s. 137–138.

Egzegeci analizujący Ewangelię dzieciństwa autorstwa Mateusza porównują te dwa rozdziały do dwóch sal, w których znajdują się obrazy Chrystusa³¹. Ewangelista, rozdzielając obrazy pomiędzy salami, posługiwał się obranym przez siebie kluczem. Obrazy związane z konkretnym τόπος zgromadził w drugiej sali. Każdy obraz, aby był czytelny, potrzebuje dobrego oświetlenia. Τόποι w Ewangelii dzieciństwa autorstwa Mateusza pełnią funkcję lamp oświetlających obrazy życia Chrystusa.

Betlejem pokazuje Mesjasza zapowiadanego i zgodnie z prorocत्वami narodzonego, Króla, który wybiera to, co małe i słabe w oczach świata, aby w momencie przyjęcia i otwarcia się na Niego przemieniać tę niedoskonałość i kruchość, wynosić je, wywyższać, doprowadzać do potęgi, ale nie w kategoriach ludzkich, lecz Boskich.

Jerozolima prezentuje Króla żydowskiego, który pod wpływem ludzkiego strachu i egoizmu jest odrzucony i prześladowany. To Mesjasz, na którego ludzie się zamknęli, którego nie przyjęli, tylko postanowili zabić. Podobnie Rama naświetla Mesjasza odrzuconego przez swój naród.

Egipt ukazuje nowego Mojżesza, Syna Boga i Syna Izraela, który przeżywa swoje synostwo zarówno Boskie, jak i ludzkie w sposób doskonały. I ostatni Nazaret przedstawia Człowieka, który zamieszkuje małe miasteczko w Galilei, a równocześnie jest Królem z linii Dawida, mesjańską Latoroślą, Świętym Boga, na własność Panu przeznaczonym.

Abstrakt

Mateusz, redagując Ewangelię dzieciństwa głoszącą orędzie o narodzeniu Mesjasza, wplótł w nią konkretne miejsca związane z ziemskim życiem Jezusa: Betlejem, Jerozolimę, Egipt, Rama i Nazaret. Te miejsca ukazują Jezusa, pozwalają głębiej i dokładniej oddać chrystologię Ewangelii. Betlejem to miejsce narodzenia i oddania poklonu zapowiedzianemu Mesjaszowi. Mała miejscowość ze względu na narodziny Syna Boga zostaje wywyższona, w przeciwieństwie do Jerozolimy, która jest miejscem śmierci Zbawiciela i dlatego zostaje pozbawiona przynależnego jej w Starym Testamencie szacunku i rangi. Stolica uosabia ludzi zamkniętych i wrogich Jezusowi. Egipt i Rama pełnią funkcje

³¹ Por. A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza*, dz. cyt., t. 1, s. 140.

przedmiotowe. Egipt jest punktem, do którego wędruje Świąta Rodzina i z którego wychodzi, powtarzając wędrówkę Izraela, ale w sposób doskonały. Rama odsyła do żony Jakuba Racheli i jej płaczu nad narodem wybranym, który odrzuca posłanego Mesjasza. Pierwzoplanowym miastem w Ewangelii dzieciństwa według Mateusza jest Nazaret, miejscowość określa Jezusa i wskazuje na Jego godność mesjańską i poświęcenie Bogu.

Słowa kluczowe

Ewangelia św. Mateusza; Ewangelia dzieciństwa; Mesjasz; τόπος; miejsce; Betlejem; Jerozolima; Egipt; Rama; Nazaret

Abstract

Christological τόποι (places) in Matthew's Infancy Narrative

In the infancy narrative, Matthew the evangelist describes specific places associated with the earthly life of Jesus: Bethlehem, Jerusalem, Egypt, Ramah, and Nazareth. These places show Jesus and allow for deeper and more accurate descriptions of the Christology of the Gospel. Bethlehem is the place of the birth and worship of the Messiah. For this reason, the small place is exalted, in opposition to Jerusalem, the place of death of the Messiah, which is deprived of its respect and rank in the Old Testament. The latter town embodies people who are reserved and hostile to Jesus. Meanwhile, Egypt and Ramah act as subjects: Egypt is the point to which Holy Family arrives and later leaves, repeating the journey of Israel, albeit in a perfect way. Ramah refers to the matriarch Rachel and her weeping over the Chosen People, who have rejected the Messiah. The primary city in the Matthew's infancy narrative is Nazareth, which describes Jesus and points to his messianic dignity and dedication to God.

Keywords

Gospel of St. Matthew; infancy narrative; Messiah; τόπος; place; Bethlehem; Jerusalem; Egypt; Ramah; Nazareth

References

- Bednarz M., *Ziemia umiłowana przez Boga. Geografia Ziemi Świętej*, Tarnów 2008.
- Brown R. E., *The Birth of the Messiah*, New York 1999.
- Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej IV–VIII w.*, wybór, wstęp, wprowadzenia i opracowanie P. Iwaszkiewicz, Kraków 2010.
- Ewangelia według świętego Łukasza. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, t. 1, Częstochowa 2011 (Nowy Komentarz Biblijny Nowy Testament, 3.1).
- Ewangelia według świętego Mateusza. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, t. 1, Częstochowa 2005 (Nowy Komentarz Biblijny Nowy Testament, 1.1).
- Hagner D. A., *Matthew*, Dallas Texas 1995 (Word Biblical Commentary, 33b).
- Langkammer H., *Mały słownik archeologii biblijnej*, Wrocław 2012.
- Luz U., *The theology of the Gospel of Matthew*, trad. J. B. Robinson, Cambridge 1995.
- Novum Testamentum Graece*, ed. B. and K. Aland, J. Karavidopoulos, C. M. Martini, B. M. Metzger, Stuttgart 2013.
- Orygenes w *Przeciw Celsusowi* 1, 28; 66, tłum. S. Kalinkowski, Warszawa 1977.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem*, opracował Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Towarzystwa Świętego Pawła, Częstochowa 2011.
- R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 2006 (Prymasowska Seria Biblijna, 3).
- Słownik grecko-polski*, red. Z. Abramowiczówna, t. 3, Warszawa 1958.
- Słownik wiedzy biblijnej*, red. B. M. Metzger, M. D. Coogan, Warszawa 2004.
- Starożytny Izrael. Od Abrahama do zburzenia świątyni jerozolimskiej przez Rzymian*, red. H. Shanks, tłum. W. Chrostowski, Warszawa 2009.